

קידוש ונטילת ידים

1. משנה מסכת ברכות פרק ח משנה ב

בית שמאי אומרים, נוטלין לידים, ואחר כך מוזגין את הכוס. ובית הלל אומרים, מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים:

2. רמב"ם על משנה מסכת ברכות פרק ח משנה ב

בית הלל אומרים שאין נוטלין לידים קודם שימלאו כוס של ברכה, שמא נטמא אחורי הכוס במשקין טמאין, וכשיחזיק הכוס וידיו רטובות יטמאו המים שעל ידיו באחורי הכוס ויטמאו ידיו באותן המים שעליהן. ואם היו ידיו נגובות אינן מתטמאות בכוס שהוא טמא כמו שאמרנו. ובית שמאי סוברים שכוס שטומאתו כן אסור להשתמש בו, וחייבו בית שמאי לרחוץ לפני הקדוש שמא יהיו ידיו טמאות ויטמאו משקין שעל הכוס, ויחזרו המשקין ויטמאו את הכוס. ועיקרי כל העניינים האלו כלומר טומאת ידים וטומאת משקין, והיאך הכלים מקבלים טומאה מאחוריהם בלבד, והיאך מטמאים את המשקין ואין מטמאים את האדם, אי אפשר לבארם לך כאן, לפי שלא יספיק לפירוטם אפילו עשרה דפים, אבל תעמוד על כל זה במקומו במסכת טהרות ופרה ומקוות וידים וטבול יום, ובכל מקום שתמצא דברינו בכל אלו המסכתות תלמד עיקרים אלו.

3. תפארת ישראל - יכין מסכת ברכות פרק ח משנה ב

(ד) ב"ש אומרים נוטלין וכו'. נ"ל כהר"ף דבכוס קידוש איירי וס"ל לב"ש דיטול ידיו להפת, וקודם ברכת המוציא ימזוג הכוס לקידוש ויקדש ויטעום ואח"כ יברך המוציא דכל זה אינו הפסק [כא"ח רע"א י"ב], וס"ל דאסור להשתמש בכוס אפילו כשרק אחוריו טמאים וא"כ כשיגע בהכוס קודם נט"י, הרי ידיו עדיין טמאים, ושמא יהיה לחלוחית ממימי השטיפה שמקודם שימזוגהו, עדיין באחורי הכוס, ויטמא הלחלוחית מהידים, ושוב יטמא הלחלוחית לאחורי הכוס, ולהכי יטול ויטהר ידיו קודם שיגע בכוס:

4. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צט עמוד ב

משנה. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי. גמרא. מאי איריא ערבי פסחים? אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי, דתניא: לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך. אמר רב הונא: לא צריכא אלא לרבי יוסי, דאמר: אוכל והולך עד שתחשך, הני מילי - בערבי שבתות וימים טובים, אבל בערב הפסח, משום חיובא דמצה - מודה. רב פפא אמר: אפילו תימא רבי יהודה, התם בערבי שבתות וימים טובים - מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר, סמוך למנחה - שרי. אבל בערב הפסח, אפילו סמוך למנחה - נמי אסור. ובערב שבת סמוך למנחה שרי? והתניא: לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך!

5. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ק עמוד א

דתניא: מפסיקין לשבתות, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אין מפסיקין. ומעשה ברבן שמעון בן גמליאל [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו, וקדש עליהם היום. אמר לו רבן שמעון בן גמליאל לרבי יוסי: ברבי, רצונך נפסיק, וניחוש לדברי יהודה חבירנו? אמר לו: בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני, הגם לכבוש את המלכה עמי בבית? אמר לו: אם כן לא נפסיק, שמא יראו התלמידים, ויקבעו הלכה לדורות. אמרו: לא זזו משם עד שקבעו הלכה

כרבי יוסי. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי, אלא: פורס מפה ומקדש.

6. רש"י מסכת פסחים דף ק עמוד א

אין הלכה כרבי יהודה - דאמר מפסיקין, דמשמע עקירת שולחן. ולא כרבי יוסי - דאמר: אין מפסיקין כלל.

אלא פורס מפה - על השולחן, ומקדש היום, וחוזר ואוכל.

7. רמב"ם הלכות שבת פרק כט

הלכה ו - ... ומברך על היין תחלה ואחר כך מקדש, ח ואינו נוטל את ידיו עד שיקדש. **הלכה יב** - מי שהיה אוכל בערב שבת וקדש עליו היום והוא בתוך הסעודה פורס מפה על השולחן ומקדש וגומר סעודתו ואחר כך מברך ברכת המזון, ...

8. הגהות מיימוניות הלכות שבת פרק כט

[ח] כבית הלל דאמר בפרק אלו דברים מוזגים את הכוס ואחר כך נוטלים לידיים תכף לנטילה ברכה וכו' כדאיתא התם. ומצאתי בשם רב עמרם גאון הנוטל ידיו לא יקדש מ"ט דיין אין צריך נטילה דאמרינן הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח ופת הוא דטעון נטילה וכיון דנטל ידיו עקר דעתיה מן היין ושם על הפת לפיכך אם נטל ידיו לא יקדש עכ"ל. וכן כתב ה"ר אליעזר בר יב"ק שעיקר נטילת ידים לאחר קידוש ומ"מ בדיעבד אם נטל ידיו קודם ואחר כך קידש אין חוזר ונוטל והביא ראיה מהא דפירקין דרב זימנין חביבא ליה ריפתא הוה מקדש אריפתא ואז היה נוטל ידיו תחלה ורשב"ם פסק דלא הוי היסח הדעת בדיעבד וכן מצאתי בתוספות ע"פ וכן פסק רבינו שמחה ורבינו יואל ובנו ראבי"ה לכתחילה וראיה מהא דפרק כל הבשר נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה כו' וכ"ש הכא ואף על פי שלא התנה בפירוש כיון דדעתיה הכי כאילו התנה בפירוש ועוד דלא הוי אלא גביל לתורא או טול ברוך כיון שהקידוש בשעת סעודה הוא ואינו אלא במקום סעודה לא חשיב הפסק. אמנם מהר"ם היה רגיל ליטול ידיו אחר קידוש וכן בשחרית בשבת אחר קדושה רבא וכן ביום טוב ע"כ:

9. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעא סעיף ד

(יא) ה אסור לטעום כלום (יב) קודם שיקדש, (יג) אפי' מים. ואפי' אם התחיל מבעוד יום, (יד) ו צריך להפסיק, (טו) ז שפורס מפה ומקדש. ואם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קידוש בלבד (טז) ח <ד> בלא ברכת היין, (יז) ואח"כ ט מברך ברכת המוציא. ואם אין לו יין ומקדש על הפת, אינו מברך המוציא. וי"א שאף כשמקדש על היין (יח) אינו מברך המוציא.

10. שו"ת רש"י סימן רסח

מעשה שנטל החתן ידיו קודם קידוש, ולאחר קידוש היה ממתין מלבצוע עד שיחזור ויטול את ידיו משום האי דפסחים הנוטל ידיו לא יקדש, מי שנוטל ידיו לחולין לא יקדש, משום דקידוש הוי הפסיקה וצריך לחזור וליטול את ידיו: [וא"ר (רבינו-רש"י)] דיו בנטילה ראשונה שקודם קידוש, ואינו הפסקה. ולא זו בלבד [אלא] אפי' נטל ידיו שחרית ומתנה עליהו כל היום כולו, והילכתא כרב באיסוריה ואמר להו רבינא לבני פקתא דערבות כגון אתון דלא שכיחי לכו מיא, משו ידיכו מצפרא ואתנו עליהו לכולי יומא

11. מחזור ויטרי הלכות פסח (עמ' 254-310) סימן נו

בא להסב נוטל ידיו קודם קידוש ואין כאן משום גסות. דנטילה זו אינה באה אלא משום דרוצה לטבול אחר קידוש. כדא"ר אלעזר אמר רב אושעיא כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים. וקידוש לא הוי הפסק.

12. ספר אבודרהם דיני הקידוש

ומיהו טוב הוא לקדש קודם כדחזינן דסברי בית שמאי שמוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים שלא להפסיק במזיגה בין ברכה לנטילה. ור"ת כתב דהתם איירי בחול שאם יטול ידיו תחלה שמא יתעסק בשאר צרכיו ולא יאכל לאלתר ואתי לאסוחי דעתיה אבל בשבת השלחן ערוך וליכא למיחש ואפילו לכתחלה יכול ליטול קודם הקידוש. וכן כתב ר"י.

13. ספר כלבו סימן קמו

ועל כן נהגו הכל עכשיו ליטול ידיהם קודם קדוש ואין אדם נמנע בכך אלא בערבי פסחים, ואומר שהטעם בערב פסח מפני שאי אפשר לו בפת דבכוס ראשון אומר קדוש היום.

14. שו"ת הרשב"א חלק א סימן קפח

ועל כן נהגו הכל עכשיו ליטול ידיהם קודם קדוש ואין אדם נמנע בכך אלא בערבי פסחים. ואומר אני שהטעם בערבי פסחים מפני שאי אפשר לו בפת דבכוס ראשון אומר קדוש היום.

15. קרבן נתנאל על פסחים פרק עשירי

[ט] ור"י חילק כו' ור"ת תירץ כו'. ולדבריהם אפי' לכתחלה יכול ליטול קודם קידוש וכן הביא הטור דעתם. אכן יש לומר שכתבו כן לדינא והמה בעצמם י"ל דנהגו לקדש קודם נטילה. אך הרא"ש הנהיג בעצמו ליטול ידיו קודם קידוש. ואית לן למימר כיון דקיי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה ולכך קריאתו עדיף טפי והוי עונג אם נטל ידיו פן יפליג לדברים אחרים כך יש ליישב טעם מנהגו. אלא שהטור כתב עליו ואני תמה על מנהגו שצריכין לדחוק ולהוציא מימרא דרב ברונא מפשטה ר"ל דלדברי אביו צ"ל דרב ברונא אידחיה לגמרי ולא אמר רב דבר זה מעולם וזה דוחק. ועדיף טפי לנהוג לקדש ברישא והדר ליטול ידים. וא"כ איכא למימר דרב ברונא אמר אמת שאמר רב הנוטל ידיו לא יקדש והיינו על יין אלא שרב ברונא טעה בהבנת מימרא דרב וסבר דלא יקדש כלל אפי' אריפתא והרב ב"י נדחק בפ"י תמיהת הטור והנכון כמו שכתבתי:

16. דרכי משה הקצר אורח חיים סימן רעא

(יא) מימי לא ראיתי מי שקידש קודם נטילה חוץ מלילי פסחים שנהגו לקדש קודם נטילה וכן כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' תשנב) והמרדכי ריש ערבי פסחים (לג ע"א הסדר בקצרה) וכתב (שם לו ע"ב) שאפילו למאן דאמר מקדש ואחר כך נוטל ידיו היינו דוקא המקדש אבל שאר המסובים נוטלים ידיהם קודם.

17. לבוש אורח חיים סימן רעא

ויש אומרים דלכתחלה יש לו ליטול ידיו לסעודה קודם הקידוש, וכן המנהג פשוט במדינות אלו, וטעמא דידן הוא משום דקיי"ל שאין קידוש אלא במקום סעודה כמו שיתבאר וא"כ הוי הקידוש לצורך הסעודה, לפיכך נוטלין הידים וקובעין עצמן סביב השולחן לאכול ואז חל עליו חובת הקידוש, ולא חשיב לן הקידוש הפסק בין הנטילה לסעודה, כיון שאסור לנו לאכול בלא קידוש הוי קידוש צורך הסעודה, וכן המנהג בכל קידושי שבתות השנה ויום טוב ואין לשנות, חוץ מליל פסח שיש שם טעם אחר לשנות כמו שיתבאר בעז"ה סימן תע"ג.

18. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעא סעיף יב

(נח) כו <יד> אחר שקידש על כוס, נוטל ידיו ומברך ענט"י ואם נטל ידיו קודם קידוש גלי דעתיה * (נט) דריפתא (ס) חביבא ליה, לא יקדש על היין אלא על הפת. הגה: (סא) כו וי"א דלכתחלה יש ליטול ידיו קודם הקידוש ולקדש על היין (הרא"ש ומרדכי פרק ע"פ (ורשב"א) והגה"מ פכ"ט, והטור). וכן המנהג פשוט במדינות אלו (סב) ואין לשנות <טו> רק (סג) כח בליל פסח, כמו שיתבאר סי' תע"ג.

19. משנה ברורה סימן רעא ס"ק נח

(נח) אחר שקידש וכו' - ולא קודם [נח] כדי שלא יפסיק בהקידוש בין נט"י להמוציא [נט] אבל בני ביתו שאינם מקדשין בעצמן אלא יוצאין בשמיעתן מבעה"ב יוכלו ליטול ידיהם קודם:

20. משנה ברורה סימן רעא ס"ק סא

(סא) וי"א דלכתחלה וכו' - דס"ל דאין הקידוש מקרי הפסק כיון שהוא צורך סעודה ולכך יקדש על היין וישתה הכוס ואח"כ יברך המוציא ויבצע הפת וכיון דאינו הפסק ס"ל לרמ"א דטוב לנהוג כן לכתחלה משום דכשאין לו יין ומקדש על הפת בע"כ צריך ליטול ידיו קודם הקידוש [סא] וע"כ טוב לנהוג כן תמיד באופן אחד. ולמזוג את הכוס בחמין אחר הנטילה קודם המוציא ודאי אין לעשות כן לכו"ע כיון דצריך לדקדק יפה שימזוג כדרכו שלא יחסר ושלא יותיר הוי היסח הדעת:

21. משנה ברורה סימן רעא ס"ק סב

(סב) ואין לשנות - [סב] וכמה אחרונים כתבו דטפי עדיף לכתחלה לקדש על היין קודם נט"י וכדעת המחבר דבזה יוצא מדינא לכל הדעות ובכמה מקומות נהגו כדבריהם [סג] מיהו אם כבר נטל ידיו קודם קידוש בזה יש לעשות כהרמ"א דאעפ"כ יקדש על יין:

22. שער הציון סימן רעא ס"ק סב

(סב) הגר"א בביאורו, וכן כתב המאמר מרדכי דהעיקר כדעת השולחן ערוך [ולדידהו, אפילו בדיעבד אם כבר נטל ידיו צריך לקדש על הפת], וכן מצדד גם כן הט"ז בעיקר הענין בתחלת דבריו [ולזה רמז הגר"א במה שכתב, וכן דעת הט"ז], אלא שלבסוף משמע מדברי הט"ז דמדינא מי שנוהג כדעת המחבר שפיר עביד, ומכל מקום בדיעבד אם כבר נטל ידיו יש לסמוך על הרמ"א דיוכל לקדש על היין, וכן הכריע גם כן החיי אדם דלכתחלה יקדש על היין קודם נטילה, ובדיעבד שנטל ידיו יוכל לקדש על היין:

23. ביאור הגר"א אורח חיים סימן רעא סעיף יב

והעיקר כדעת הש"ע וכ"ד הט"ז:

כתב רבי אליהו מלונדריש (ד' תתק"פ — ה' מ"ד?): "אין לו לאדם ליטול ידיו קודם שיקדש... ואם נטל ידיו קודם שיביאו לו הכוס יקדש על הפת... ואם עבר והביאו לו את הכוס וקידש צריך ליטול ידיו פעם אחרת ולברך על נטילת ידים".³⁶